

Aktuality v právu**Nový zákon o dobrovolnické službě**

PETR KOLMAN

*Cmest sama o sobě je nejkrásnější odměnou**IPSA QUIDEM VIRTUS SIBIMET PULCHERRIMA MERCES**Silius Italicus*

Veřejná správa moderního demokratického právního státu má za svůj hlavní úkol sloužit – plně v souladu se zákony – potřebám a oprávněným zájmům svých občanů. Již je našťástí pryč čas kdy platilo, že občan je tu pro veřejnou správu, a nikoliv naopak.

Nicméně žádný rozumný demokratický právní stát, organizující efektivním způsobem veřejnou správu na svém území, se nevzdává *dobrovolné pomoci* svých obyvatel. Dobrovolnou pomocí se tu rozumí bezplatná služba občana v legislativně vymezeném sektoru činností majících veřejně prospěšný užitek. Problematika dobrovolníků a jejich pomoci potřebným se oprávněně stala ještě více diskutovaným tématem v souvislosti s katastrofálními povodněmi, které postihly naši vlast v srpnu roku 2002.

V této souvislosti si dovoluujeme upozornit na zcela nový právní předpis, který se týká dobrovolnické služby. Jedná se o zákon č.198/2002 Sb., **o dobrovolnické službě a o změně některých zákonů (zákon o dobrovolnické službě)**. Tento zákon, ze dne 24.dubna, nabyl účinnosti dnem 1. ledna 2003.

Co je tedy předmětem zmíněné právní normy? Zákon o dobrovolnické službě upravuje podmínky, za nichž stát **podporuje** dobrovolnickou službu, kterou vykonávají tzv. dobrovolníci bez nároku na odměnu. Zákon o dobrovolnické službě se nevztahuje na činnosti upravené zvláštními právními předpisy, i když by tyto činnosti jinak splňovaly znaky dobrovolnické činnosti. Zákon o dobrovolnické službě se rovněž nevztahuje na činnosti vykonávané sice dobrovolníky avšak nemající znaky dobrovolnické činnosti stanovené z.č.198/2002 Sb.

Co přesně je a co není ex lege zmíněnou dobrovolnickou činností? Je to taková činnost, při níž dobrovolník poskytuje

- a) pomoc nezaměstnaným, osobám sociálně slabým, zdravotně postiženým, seniorům, příslušníkům národnostních menšin, imigrantům, osobám po výkonu trestu odnětí svobody, osobám drogově závislým, osobám trpícím domácím násilím, jakož i pomoc při péči o děti, mládež a rodiny v jejich volném čase,

- b) pomoc při přírodních, ekologických nebo humanitárních katastrofách, při ochraně a zlepšování životního prostředí, při péči o zachování kulturního dědictví, při pořádání kulturních nebo sbírkových charitativních akcí pro osoby uvedené v písmenu a),
- c) pomoc při uskutečňování rozvojových programů a v rámci operací, projektů a programů mezinárodních organizací a institucí, včetně mezinárodních nevládních organizací.

Negativní vymezení: Za dobrovolnickou službu se ex lege nepovažuje činnost týkající se uspokojování osobních zájmů nebo vykonávaná v rámci podnikatelské nebo jiné výtěžné činnosti anebo v pracovněprávním vztahu, služebním poměru nebo členském poměru. *Pro názor-nost uveďme: policista ve služebním poměru pomáhající při přírodní katastrofě (např. povodeň) samozřejmě není v režimu tohoto dobrovolnického zákona.*

Dobrovolnická služba se podle své doby trvání rozděluje na

- a) krátkodobou – do tří kalendářních měsíců
- b) dlouhodobou – je-li vykonávána po dobu delší než 3 měsíce.

Kdo může být podle současného českého práva dobrovolníkem?

Z pohledu zákonem stanoveného věku je relevantní, zda bude dobrovolnická činnost realizována na našem státním území nebo mimo ně.

Dobrovolníkem tedy může být fyzická osoba

- a) starší 15 let, jde-li o výkon dobrovolnické služby na území České republiky,
- b) starší 18 let, jde-li o výkon dobrovolnické služby v zahraničí, která se na základě svých vlastností, znalostí a dovedností svobodně rozhodne poskytovat dobrovolnickou službu.

Co je to tzv. dobrovolnický kontrakt?

Každý dobrovolník musí vykonávat svou dobrovolnickou službu na základě smlouvy (*dobrovolnický kontrakt*) uzavřené s vysílající organizací. Obě smluvní strany musí dbát na to, aby při úpravě smluvních vztahů bylo odstraněno vše, co by mohlo vést ke vzniku rozporů. Projev vůle směřující k uzavření této smlouvy musí být určitý, vážný a svobodný. Neplatná by byla samozřejmě dobrovolnická smlouva, v případě, že by byl někdo nedobrovolně donucen jít konat dobrovolnickou činnost. Nejen jazykovou interpretací musíme dojít k závěru, že „nedobrovolný dobrovolník“ je spíše pojmem z říše *cimrmanovských her* než institutem konformním s právem demokratického právního státu.

Musí mít tento kontrakt písemnou formu? Ano, ale jen v případě dlouhodobé dobrovolnické služby nebo v případě krátkodobé dobrovolnické služby, k jejímuž výkonu je dobrovolník vyslán do zahraničí. A contrario

v případech krátkodobé (tj. doba trvání do tří měsíců) tuzemské dobrovolnické služby nemusí být tato smlouva písemná.

Je-li fyzická osoba v pracovněprávním vztahu, služebním poměru, členském poměru nebo je-li žákem nebo studentem, vykonává jako dobrovolník dobrovolnickou službu **mimo** svůj pracovněprávní vztah, služební poměr, členský poměr, školní vzdělávání nebo studium.

Rovněž je neslučitelný souběh vojenské činné služby nebo civilní služby a výkonu dobrovolnické služby. Je třeba zdůraznit, že dobrovolníkovi **nenáleží** za výkon dobrovolnické služby odměna, ať již tuto činnost koná na našem státním území nebo v zahraničí.

Při sjednání rozsahu pracovní doby, doby odpočinku, podmínek pro udělení dovolené a pro zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci se použijí přiměřeně **pracovněprávní předpisy** a při sjednání výše kapesného se použijí přiměřeně předpisy **o cestovních náhradách**. Je dobré upozornit na skutečnost, že dobrovolnická smlouva o výkonu **dlouhodobé** dobrovolnické služby může obsahovat ujednání, že dobrovolník před vysláním k výkonu dobrovolnické služby podá přihlášku k **účasti na důchodovém pojištění** (splňuje – li podmínky dle ustanovení 6/odst. 1 písm. d) zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů) a závazek vysílající organizace platit za něho pojištění na důchodové pojištění stanovené alespoň z minimálního vyměřovacího základu. Tento postup však přichází v úvahu pouze tehdy, když dobrovolník koná svou činnost v průměru více **než 20 hodin týdně**.

Ve výkladu jsme již zmínili pojem **vysílající organizace**.

Vysílající organizací se podle „dobrovolnického“ zákona rozumí právnická osoba se sídlem v České republice. Tato organizace dobrovolníky vybírá, eviduje, připravuje pro výkon dobrovolnické služby a uzavírá s nimi výše zmíněné smlouvy o výkonu dobrovolnické služby. To je ovšem možné jen za podmínky, že organizace má k této věci udělenou akreditaci. Tyto akreditace uděluje Ministerstvo vnitra České republiky.

Ministerstvo uděluje akreditaci na návrh akreditační komise složené po jednom zástupci Ministerstva zahraničních věcí, Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, Ministerstva vnitra, Ministerstva práce a sociálních věcí, Ministerstva životního prostředí, Ministerstva zdravotnictví, Ministerstva kultury, Ministerstva financí, Rady vlády pro nestátní neziskové organizace; akreditační komise je poradním orgánem ministerstva.

Akreditace může být MVČR udělena organizaci, která je občanským sdružením, obecně prospěšnou společností, církví nebo náboženskou společností nebo církevní právnickou osobou církve nebo náboženské společnosti, pokud doloží, že je schopna s ohledem na kvalifikační složení svých orgánů, zaměstnanců nebo členů, vzhledem ke konkrétním projektům nebo programům dobrovolnické služby a finanční způsobilost organizovat přípravu a provádění dobrovolnické služby a plnit další povinnosti vyplývající z tohoto zákona. Akreditace se uděluje **na dobu 3 let**.

MVČR je povinno ex lege vést seznam vysílajících organizací, kterým udělilo akreditaci. Tento seznam je **veřejným seznamem** přístupným elektronicky. Jeho součástí je i vymezení jednotlivých druhů dobrovolnické služby a jejich zaměření, jejichž organizování a zajišťování vysílající organizace provádí.

Vysílající organizace je povinna uzavřít před vysláním dobrovolníka k výkonu dobrovolnické služby pojistnou smlouvu kryjící **odpovědnost za škodu na majetku nebo na zdraví**, kterou dobrovolník při výkonu dobrovolnické služby způsobí sám nebo mu bude při výkonu dobrovolnické služby způsobena. Dobrovolník odpovídá pouze za škodu způsobenou **úmyslně**.

Vysílající organizace před vysláním dobrovolníka k výkonu dobrovolnické služby do zahraničí sjedná **podle povahy – tedy nejedná se tu o obligatorní povinnost** – dobrovolnické služby a podmínek státu, v němž má být dobrovolnická služba vykonávána, v tomto státě **zdravotní pojištění dobrovolníka**.

S dobrovolníkem mladším 18 let nesmí vysílající organizace sjednat výkon takové dobrovolnické služby, která by byla nepřiměřená anatomickým, fyziologickým a psychickým zvláštnostem jeho věku nebo při níž by byl vystaven zvýšenému nebezpečí úrazu nebo jinému poškození zdraví. Jak jsme zmiňovali výše, dobrovolník v tomto věku nesmí být vyslán k výkonu dobrovolnické služby do zahraničí.

Rovněž legální vyjádření právní úpravy dobrovolnické činnosti je vedeno ústavní zásadou rovnosti občanů v právech a zamezení diskriminace z důvodu rozdílu v pohlaví, rase, barvě pleti, jazyka, víry a náboženství, politického či jiného smýšlení, národního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnostní nebo etnické menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení.

Vysílající organizace je povinna při výběru dobrovolníků, s nimiž uzavře smlouvu, a při sjednávání podmínek výkonu dobrovolnické služby uplatnit rovné zacházení, s výjimkou případu, kdy to povaha dobrovolnické služby neumožňuje.

Jistým logickým zrcadlovým obrazem vysílající organizace je tzv. **organizace přijímací**.

Přijímající organizací podle tohoto zákona je osoba, pro jejíž potřebu je dobrovolnická služba vykonávána, způsobilá uzavřít smlouvu s vysílající organizací a schopná dostát závazkům z této smlouvy.

Vysílající organizace může vedle smluv uzavíraných s přijímajícími organizacemi uzavřít smlouvy i s dobrovolníky o výkonu dobrovolnické služby v její prospěch. Podmínkou je, že předmětem těchto smluv uzavíraných s přijímajícími organizacemi a s dobrovolníky je **týž druh dobrovolnické služby** a že dobrovolník není členem vysílající organizace ani k ní nemá jiný právní vztah.

V těchto případech pro vztah mezi dobrovolníkem a organizací, v jejíž prospěch dobrovolník dobrovolnickou službu vykonává, platí přiměřeně ustanovení o právech a povinnostech vysílající i přijímající organizace a ustanovení o právech a povinnostech dobrovolníka.

Vztah mezi vysílající organizací a přijímající organizací

Vysílající organizace je ex lege povinna uzavřít ještě před vysláním dobrovolníka na místo jeho působení **písemnou smlouvu** (!) s přijímající organizací, v níž s ohledem na povahu určitého programu nebo projektu dobrovolnické služby navzájem dohodnutého s přijímající organizací, sjedná *zejména* podmínky výkonu dobrovolnické služby, předmět a dobu výkonu dobrovolnické služby, způsob ubytování a stravování dobrovolníků, jejich vybavení pracovními prostředky a osobními ochrannými pracovními prostředky, způsob ověřování průběhu dobrovolnické služby vysílající organizací za účelem kontroly dodržování smlouvy a hodnocení práce dobrovolníků.

Součástí smlouvy mezi vysílající a přijímající organizací musí být rovněž ujednání o povinnosti přijímající organizace informovat vysílající organizaci o rizicích, která mohou ohrozit život nebo zdraví dobrovolníka, vzniklých v průběhu výkonu dobrovolnické služby, a přijmout neprodleně opatření, která tato rizika vyloučí, v případě neodstranitelných rizik omezí.

Negativní zákonné vymezení: Vysílající organizace nesmí uzavřít smlouvu s přijímající organizací, jejímž předmětem činnosti je **podnikání**, anebo smlouvou na výkon takové dobrovolnické služby, jejímž účelem by bylo nahradit činnosti vykonávané jinak u přijímající organizace osobami v pracovněprávním vztahu, služebním nebo členském poměru nebo činnosti zajišťované pro přijímající organizaci jinými osobami v rámci jejich podnikání.

Ztráta akreditace

Pokud ministerstvo zjistí, že vysílající organizace, která má udělenou akreditaci, přestala splňovat podmínky stanovené tímto zákonem pro udělení akreditace nebo přes upozornění ze strany ministerstva nadále neplní povinnosti stanovené tímto zákonem, akreditaci této organizace po projednání v akreditační komisi zruší; přitom dbá, aby tím nebylo dotčeno splnění závazků vyplývajících z uzavřených smluv.

Co se děje po zániku vysílající organizace?

Zanikne-li vysílající organizace, s níž má dobrovolník uzavřenu smlouvu, přecházejí práva a povinnosti z této smlouvy **na jejího právního nástupce**, a není-li nástupce, pak **na stát**; ministerstvo poté bez zbytečného odkladu smluvně převede tato práva a povinnosti na jinou vhodnou vysílající organizaci.

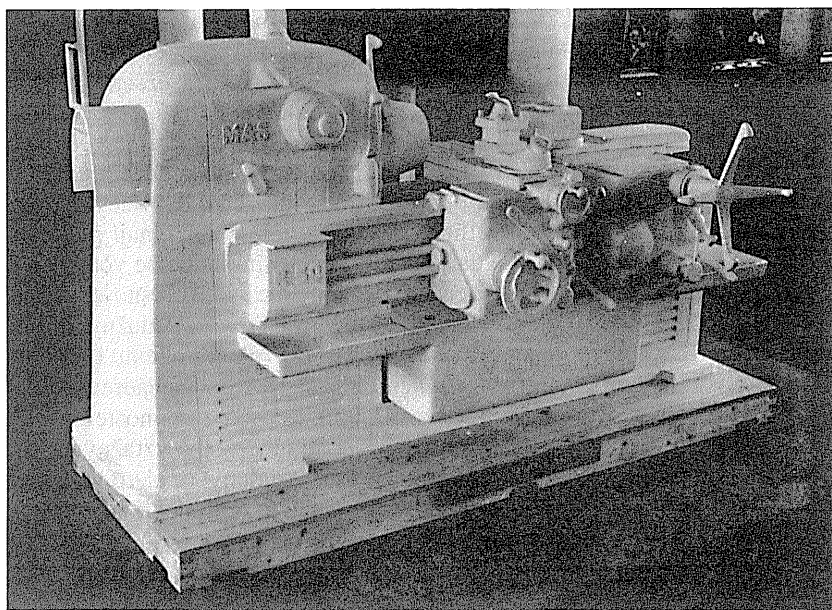
MVČR je oprávněno ověřovat, zda vysílající organizace plní podmínky stanovené zákonem o dobrovolnické službě. Postupuje přitom podle zákona o státní kontrole. MVČR tak může činit jak z vlastního, tak i z jiného podnětu.

Je možné, aby v postavení přijímací organizace figuroval stát nebo územně samosprávný celek?

Ano, státní orgány, organizační složky státu, orgány a organizační složky územních samosprávných celků mohou využívat dobrovolnickou službu v mezích své zákonné působnosti k účelům stanoveným v zákoně o dobrovolnické službě.

V tomto případě **mají postavení přijímací organizace** podle zákona č. 198/2002 Sb., o dobrovol. službě. *En plus* mohou především při organizování dobrovolnické služby do zahraničí bezúplatně zprostředkovat uzavření smlouvy mezi vysílající organizací se sídlem v České republice a přijímací organizací.

O právních aspektech dobrovolnické služby by se dalo napsat samozřejmě ještě mnohem více, například o vztahu k daňovým právním předpisům, nicméně vzhledem k standardnímu rozsahu časopiseckých článků zde svůj výklad o dobrovolnické činnosti ukončím.

Vincenc Makovský, revolverový soustruh RS 50, 1939-40